

: 330.341.1

• „ • • „ • , , • „ • • „
• „ • , ,
• •

« » ,

We consider the concept of "Innovation", factors that determine the innovative development and key features of innovation. Explored innovative activity of enterprises of Ukraine and Kharkiv region. We consider the dynamics of the innovation of industrial enterprises in Ukraine, introduction of advanced processes and development of new products in the industry, proposals to enhance innovation activities of enterprises

Keywords: innovation, innovation activities, products, processes, enterprise

[2].

() , , « »

© • „ • • „ • • „, 2011

більш ширше. Сфера інновацій всеосяжна, вона не тільки охоплює практичне використання науково-технічних розробок і винаходів, але і включає зміни в продукті, процесах, маркетингу, організації. Інновація виступає в якості явного фактора зміни, як результат діяльності, що втілений в новий або удосконалений продукт, технологічні процеси, нові послуги і нові підходи для задоволення соціальних потреб.

Термін «інновація», в сучасному його розумінню, першим став застосовувати Й. Шумпетер, який підкреслював, що інновація - це суттєва зміна функції виробляемого, яка перебуває в новому з'єднанні і комерціалізації всіх нових комбінацій, заснованих на використанні нових матеріалів і компонентів, впровадженні нових процесів, відкритті нових ринків, впровадженні нових організаційних форм.

До цього можна додати, що інновація - це новий продукт, нове явище або дія на ринку (підприємстві), яке має метою залучити споживача, задовольнити його потреби і одночасно принести прибуток підприємцю.

Розглянемо фактори, які визначають інноваційний розвиток. Це:

- ринкова кон'юнктура і конкуренція (як на внутрішньому, так і зовнішніх ринках);
- середовище (рівень розвитку науки і техніки, законодавча і нормативна база, політична і економічна стабільність);
- кадри (вчені, спеціалісти, підприємці, менеджери, політичні діячі, державні службовці);
- ресурси (природні, виробничі, фінансові, науково-технічні, технологічні, інфраструктура).

Спонукачами інновацій є постійні зміни, які відбуваються в різних сферах людської діяльності. В кожній з них цілями нововведень є впровадження нових процесів або продуктів, які направлені на забезпечення стійкого і довгострокового економічного зростання. До них відносяться:

- удосконалення або створення нових матеріалів, обладнання, технологічних процесів, продуктів, послуг і методів, корінним образом змінюючих або суттєво поліпшуючих ефективність економіки;
- зміни в соціальній структурі для підвищення соціального статусу особистості і досягнення оптимального співвідношення особистих і суспільних інтересів;
- модифікації системи управління, яка склалася, що дозволяють поліпшувати діяльність підприємств та організацій, які сприяють адаптації до умов, що змінюються.

Всі нововведення в техніці, технології, економіці, управлінні і соціальній сфері взаємопов'язані один з одним, і щоб впровадити нововведення в якій-небудь з цих сфер, практично завжди необхідно здійснювати відповідні зміни і в інших. Це пояснюється тим, що в переважній більшості інновації базуються на одночасному цілеспрямованому сполученні і використанні самих різних видів знання заради отримання нових областей його економічного застосування.

Документально оформлений результат досліджень, розробок або експериментальних робіт з підвищення ефективності якої-небудь сфери діяльності є **новацією**. До неї відносяться відкриття, винаходи, патенти, ноу-хау, документація на новий або удосконалений продукт, технологія або виробничий процес, а також різні рекомендації, методики, інструкції, стандарти, результати маркетингових досліджень, раціоналізаторські пропозиції. Новація у вигляді нових знань, підходів, прийомів набуває нової якості і перетворюється в інновацію (нововведення) з моменту його впровадження і початку розповсюдження.

Інновація - кінцевий результат упровадження новації в цілях отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту, який затребуваний суспільством. Іншими словами, інновація - це конкретний результат будь-якої творчої, пов'язаної з ризиком діяльності, яка забезпечує просування та впровадження на ринок нових, суттєво відрізняючих від колишніх, благ, більш повно задовольняючих потреби; відкриття і освоєння нових ринків або досягнення інших конкретних цілей.

Основні функції інновацій:

- вони залучають до виробництва нові продуктивні сили, сприяють підвищенню продуктивності праці і ефективності виробництва, скорочують різного роду витрати;
- підвищують рівень життя кожної людини і суспільства в цілому за рахунок різноманітності і якості продукції і послуг, що виробляються, задоволення потреби населення;
- допомагають привести до відповідності структуру виробництва із структурою потреб, що змінилися, сприяють підтриманню рівноваги між попитом і пропозицією, між виробництвом і споживанням;
- є результатом застосування творчих можливостей і знаній конкретної особистості, людського інтелекту, що, в свою чергу, стимулює подальше зростання творчої діяльності.

Сучасна економічна теорія розрізняє п'ять основних типів інновацій:

- ◆ товарна інновація (введення нового продукту);
- ◆ технологічна інновація (введення нового методу виробництва);
- ◆ ринкова інновація (створення нового ринку товарів або послуг);
- ◆ маркетингова інновація (освоєння нового джерела поставки сировини або напівфабрикатів);
- ◆ управлінська інновація (реорганізація структури керування).

Традиційним підходом до типології нововведень по предмету прикладання є їх розподіл на інновації-продукти і інновації-процеси.

Інновація-продукт - новація в вигляді принципово нового або удосконаленого продукту, що просувається у формі товару на ринок. Часто впровадження нового продукту буває пов'язано з освоєнням або створенням нових ринків.

Інновація-процес - це технічне, виробниче і управлінське удосконалення, що знижує витрати на виробництво продукту. **Інновація-процес** може перетворитися в інновацію-продукт, якщо затребувана на ринку. Виділяють ще інновацію-сервіс, яка пов'язана з обслуговуванням процесів використання продукту за межами підприємства (програмне забезпечення комп'ютерів).

До інновацій, які впливають на процес виробництва і діяльність компаній на ринку, відносяться технологічні, виробничі, економічні, торгові, соціальні, правові, управлінські і інформаційні.

В офіціальній статистиці під **технологічними інноваціями** розуміють діяльність підприємства, яка пов'язана з розробкою та впровадженням як технологічно нових, так і значно технологічно удосконалених продуктів (продуктові інновації) і процесів (процесові інновації). З 2007 р. під **інновацією** розуміють введення у вживання будь-якого нового або значно вдосконаленого продукту (товару, послуги) або процесу, нового методу маркетингу чи нового організаційного методу в діяльності підприємства, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків. Інноваційна продукція поділяється на нову для ринку та нову для підприємства [3].

Технологічно новий продукт та значно технологічно удосконалений продукт (з 2007 р. – **інноваційна продукція**) – це продукція, яка є новою або значно удосконаленою в частині її властивостей або способів використання. Новими продуктами вважаються товари та послуги, що суттєво відрізняються своїми характеристиками або призначенням від продуктів, що виготовлялися підприємством раніше. Значні покращення можуть здійснюватися за рахунок змін в матеріалах, компонентах та інших характеристиках виробів, що покращують їх властивості. Сюди включаються значні вдосконалення в технічних характеристиках, компонентах та матеріалах, у вбудованому програмному забезпеченні та інших функціональних характеристиках.

До **обсягу інноваційної продукції** віднесена вищезазначена продукція, що впроваджувалася у виробництво протягом останніх трьох років [3].

Необхідною умовою економічного зростання і підвищення якості життя будь-якої країни є інноваційна активність. В свою чергу вона залежить від економічного і науково-технічного потенціалу держави, його інноваційної політики і ресурсів. На рівні підприємства (компанії) інноваційна активність залежить від вибору стратегії і якості управління діяльністю, гнучкості виробничих систем і використання ресурсів.

Інноваційна активність проявляється через інноваційні процеси – цілеспрямовану діяльність по створенню, освоєнню в виробництві і просуванню на ринок продуктових, технологічних і організаційно-управлінських новацій.

Зупинимося на дослідженні інноваційної діяльності підприємства.

Інноваційним є таке підприємство, яке впроваджує продуктові або процесові інновації, незалежно від того, хто був автором інновації – робітники даної організації або зовнішні агенти (зовнішні власники, банки, представники місцевих органів влади, науково-дослідницькі організації і провайдери технологій, інші підприємства) [2].

Інноваційна діяльність підприємства спрямована, насамперед, на підвищення конкурентоспроможності продукції (послуг), що випускається.

Взаємозв'язок між конкурентоспроможністю і інноваційною діяльністю виходить з визначень цих понять. Під конкурентоспроможністю може розумітися «здатність країни або підприємства виробляти товари або послуги, які можуть конкурувати на світовому ринку». В свою чергу під інновацією може розумітися «впровадження нової або суттєво поліпшеної ідеї, товару, послуги, процесу або практики, що призначена для отримання поліпшеного результату». Таким чином, між конкурентоспроможністю і інноваційністю є певний взаємозв'язок – інноваційна діяльність може розглядатися як засіб підвищення конкурентоспроможності [1].

Забезпечення конкурентоспроможності товару потребує новаторського, підприємницького підходу, суттю якого є пошук і реалізація інновацій. Головною передумовою інноваційної стратегії є моральне старіння продукції, що виробляється, і технології.

Україна має значну кількість передумов для досягнення високих показників інноваційного розвитку. Передусім, це розгалужена мережа вищих учбових закладів з тривалими традиціями викладання природних і технічних наук; велика частка осіб з вищою освітою і науковим ступенем; загальна сприйнятливість населення до інновацій, точних наук і техніці; наявність значної кількості підприємств, що орієнтовані на випуск високотехнологічної продукції, які зберегли унікальні висококваліфіковані кадри, і т. п.

Незважаючи на це, показники інноваційного розвитку України є недостатніми. До того ж слід відзначити, що показник інноваційної активності промислових підприємств з кожним роком знижується.

Кількість підприємств, які впровадили інновації в 2009 р., у порівнянні з 1996 р. скоротилася в 1,8 рази, а їх доля в загальній чисельності промислових підприємств – з 25 до 12,7 %, тоді як в США, Японії, Німеччині і Франції їх доля складає 70 – 80 %. В табл. 1 наводяться дані про кількість промислових підприємств, які впровадили інновації в 2005 - 2009 рр. [4].

Таблиця 1

Динаміка розвитку інноваційності промислових підприємств в Україні

Найменування	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Промислові підприємства, які впровадили інновації	1491	1503	1506	1472	1120

Найбільш активно впровадження інновацій робиться на великих підприємствах, які мають розвинену матеріально-технічну базу, відповідні підрозділи з кваліфікованими спеціалістами.

Наведемо деякі дані, які характеризують розвиток інноваційної діяльності в Україні за роки реформування (табл. 2) [4].

Таблиця 2

Оцінка напрямку інноваційної активності підприємств України

Показники	Роки						
	1996	2000	2006	2007	2008	2009	2009 р. к 1996 р., %
Впровадження нових прогресивних технологічних процесів	7303	2936	1403	1421	1142	1482	20,3
Освоєння виробництва нових видів продукції	13790	11472	15323	19484	22847	7416	53,8

Із наведених даних видно, що впровадження нових прогресивних технологічних процесів за роки реформ скоротилося майже в 5 раз, освоєння виробництва нових видів продукції – в 1,9 рази.

Інновація є **новою для ринку**, коли підприємство, що впровадило інновацію, першим виводить її на свій ринок. Під ринком розуміють уявлення самого підприємства про ринок, де воно діє, і який може складатися з власне підприємства, що звітує, в сукупності з його конкурентами, можливо, з урахуванням географічного аспекту чи типової серії продуктів. Під географічним аспектом мається на увазі ринок, до якого можуть входити як вітчизняні, так і міжнародні підприємства.

Мінімальний рівень новизни для зарахування будь-якої зміни до категорії «інновація» визначається як **нове для підприємства**. Продукт вже може використовуватись (виготовлятися) на інших підприємствах, але якщо він є новим або істотно поліпшеним для даного підприємства, то така зміна розглядається для нього як інновація.

Розглянемо інноваційну діяльність промислових підприємств Харківського регіону. Із загальної кількості промислових підприємств Харківської області, які займалися інноваційною діяльністю у 2010 р., впроваджували інновації у виробництво 147 підприємств або 91,3 % з тих, що займалися інноваціями (табл. 3) [3].

Таблиця 3

Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації

Найменування	Усього підприємств					Відсотків до загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації	
	2000	2005	2008	2009	2010	2009	2010
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього¹	96	82	97	128	147	x	x
у тому числі - впроваджували нові або вдосконалені методи обробки або виробництва продукції	35	47	35	64	103	50,0	70,1
з них маловідходні, ресурсозберігаючі	12	22	18	16	22	12,5	15,0
- освоювали виробництво інноваційних видів продукції	86	47	46 ²	48 ²	57 ²	37,5	38,8
з них видів машин, устаткування, приладів, апаратів тощо	22	17	19	16	24	12,5	16,3
Реалізовували інноваційну продукцію	107	124	80 ²	84 ²	83 ²	65,6	56,5

¹ З 2006 р. - включені підприємства, які реалізовували інноваційну продукцію

² З 2007 р. - показники наведені за новою методологією

У 2010 році інноваційною діяльністю у промисловості було зайнято 161 підприємство або 19,7 % від загальної кількості обстежених промислових підприємств області проти 135 підприємств (або 15,8 %) у 2009 р. (табл. 4) [3].

У 2010 р. було освоєно 191 інноваційний вид продукції, з яких 62 – належить до машин, устаткування, приладів, апаратів тощо. Також у виробництво впроваджено 877 нових прогресивних технологічних процесів, з них 38 – маловідходні та ресурсозберігаючі (табл. 5) [3].

Таблиця 4

Кількість інноваційно активних промислових підприємств за видами економічної діяльності

Найменування	Кількість інноваційно активних підприємств					
	усього, підприємств				відсотків до загальної кількості промислових підприємств	
	2005	2008 ²	2009 ²	2010 ²	2009	2010
Промисловість	133	110	135	161	15,8	19,7
1. Добувна промисловість	3	1	1	1	4,5	5,0
2. Переробна промисловість	127	105	130	151	16,7	20,2
у тому числі						
- виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	24	18	27	33	17,8	22,9
- легка промисловість	6	1	1	2	2,4	5,3
- хімічна та нафтохімічна промисловість	23	19	25	23	29,8	28,0
- машинобудування	51	49	52	56	22,7	25,0
3. Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	3	4	4	9	7,7	18,0

Таблиця 5

Впровадження прогресивних технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції в промисловості

Найменування	Роки				
	2000	2005	2008	2009	2010
1	2	3	4	5	6
Впроваджено нових прогресивних технологічних процесів, процесів	126	112	95	760	877
з них маловідходних, ресурсозберігаючих	33	46	51	275	38
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	810	161	167 ²	197 ²	191 ²
з них видів машин, устаткування, приладів, апаратів тощо	57	64	63	61	62

Обсяг інноваційної продукції, реалізованої промисловими підприємствами Харківської області впродовж 2010 р. (табл. 6) становив 1473,4 млн. грн. або 3,1 % від загального обсягу реалізованої промислової продукції (у 2009 р. – відповідно 1899,2 млн. грн. або 4,7 %) [3].

Таблиця 6

Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.

Найменування	Роки				
	2000	2005	2008 ²	2009 ²	2010 ²
Усього	1011,01	1903,19	2884,70	1899,18	1473,36
у тому числі продукція, що є новою для ринку	775,89	854,32	1745,29	936,72	944,45
Із загального обсягу поставлено на експорт	209,26	368,70	728,96	960,42	991,22

Як і у попередні роки, у 2010 р. основним джерелом фінансування витрат на інновації були власні кошти підприємств. Їх частка у загальному обсязі фінансування інноваційних витрат (табл. 7) становила 96,8 % (у 2009 р. – 91,8 %); з державного бюджету профінансовано 0,1 % витрат на інновації (у 2009 р. – 6,7 %) [3].

Низькі показники інноваційного розвитку як Харківського регіону, так і України в цілому обумовлені цілим рядом причин. В першу чергу, практично зруйнована схема взаємодії між наукою, освітою і виробництвом, що створює ситуацію, коли унікальні винаходи не знаходять застосування в Україні, згортаються програми під впливом низького платежеспроможного попиту на науково-технічну продукцію.

Таблиця 7

Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності в промисловості

Найменування	Загальний обсяг фінансування				
	2000	2005	2008	2009	2010
Усього, млн. грн.	188,10	592,04	274,84	439,62	525,89
Усього, відсотків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі за рахунок					
- держбюджету	0,0	0,9	18,9	6,7	0,1
- місцевих бюджетів	-	1,0	2,1	-	0,0
- кредитів	12,6	1,9	8,3	0,0	1,4
- власних коштів	81,0	94,1	70,4	91,8	96,8
- коштів інвесторів вітчизняних	1,8	0,2	0,2	0,7	1,1
- іноземних держав	0,9	1,7	0,1	0,4	0,5

Не менш важливими показниками в цьому зв'язку є недостатні, незважаючи на помітне збільшення в останній час, об'єми фінансування академічної і галузевої науки, застарілість матеріальної бази науково-дослідних організацій, а також недосконалість механізмів комерціалізації розробок, які створені за рахунок коштів державного бюджету.

До негативних факторів, які стримують розвиток інноваційної діяльності, як в Харківському регіоні, так і в Україні в цілому, відносяться недосконалість законодавчої бази і недостатня

90 %

1. // . - 2006. - 11(29). - . 130-134.
2. А.В. // . - 2009. - 3. - . 12-14.
3. v [] - : hth: // uprstat.kharkov.ukrteI.net.
4.] - : www.ukrstat.gov.ua.